

Катица Ќулавкова
Копнеж по вистината
(беседа)

Прилозите кон историјата на Македонија и македонската култура (Скопје, МАНУ 2021) имаат цел да понудат непристрасно читање на историските собитија, документи, артефакти и околности важни за разбирање на историскиот континуитет со македонски предзнак. Повод за него беше, освен вечниот копнеж по вистината, ултимативниот и посесивен став на некои политички, делумно и научни кругови во соседството, став кој успеа да се интернационализира и да се рефлектира врз современите македонски состојби и статусот на македонската држава.

Свесни дека не постојат фиксни и непроменливи историски приказни, туку плурални слики на историското минато (Лиотар 1979) и дека секој колективен и државно-правен субјект има право на своја интерпретација на минатото, сегашноста и иднината, ние одлучивме да направиме дијагонален пресек на историјата на Македонија од древните епохи до средината на 20 век.

Свесни дека милениумскиот македонски историски континуитет, односно неговата приказна, ги надминува актуелните државни рамки и вклучува не само празни и „темни места“, ами и некои зони на контакт со други, мали и големи наративи (не само соседни, и не само европски), се договоривме да не ги игнорираме тие зони на контакт, туку да им пристапиме со силата на објективната аргументација.

Оти токму чувствителните места на замисленото тело на историјата се вистинско вдахновение при толкувањето на историската стварност. Тие се јазли кои треба да се разврзат за да им се открие нивната смисла. Оти историјата не е збирштина од голи факти, не е депонија, туку скриено богатство, архив полн артефакти кои не се читливи сами по себе, па треба да бидат внимателно дешифрирани. Историската стварност е жесток судар меѓу идеалот и неморалот, но историската наука треба да биде автономна и да го следи култот на етичноста. На Балканот тоа е особено значајно, ако се знае дека и во време на мир, тој е на чекор од конфликт. И во 21 век, Балканот е заситен од догматични мега наративи со хегемонистички призив, од конзервативна историографија која се повикува на факти, а всушност е хипотетична и тенденциозна. Така и се случи, оваа книга да биде дело на автори со висока стручност и етичност, што пак е гаранција дека ќе биде ексклузивна научна референца.

Уважени, прозорецот кон светот се отвора и кога ќе се свртите напред, и кога ќе се свртите назад. Тој е опсерваторија на времето и просторот. Просторот е присутен, времето - отсутно. Времето е совршен начин да се претвори присутната стварност во отсутно минато, минато кое умее да биде до болка присутно во сегашноста. Токму тоа отсутно минато се претвора во приказна, во палимпсестен запис на пергамент на којшто една постара приказна се брише, друга, нова се пишува, за на крај да останат само траги и фрагменти, што материјални, што митски, сите „интертекстуални“ и интеркултурни. Во основата на сето тоа е Јазикот, оној јазик кој памти, јазикот кој е повеќе од приказна, јазикот кој е интимен дом, спална соба на историјата, јазикот кој е освоено време, место од каде што сирка историјата и ја испишува личната карта на колективниот идентитет.

Секој народ има право на своја историска приказна, оти секој народ има своја историја, своја историска свест и своја сегашност. Затоа, секој народ не само што има право, туку е должен да се однесува со почит спрема своето минато. Така прави секоја здрава нација. Амнезијата на историјата е патолошка состојба. Насилното бришење и откажувањето од минатото е самоубиствен порив. Историјата, која има свои законитости, тоа го потврдува, на тоа нè поучува.

Македонија денес е ставена во ситуација да бира меѓу две зла. Да се откаже од она што де факто била и да прифати да биде нешто фиктивно. Живееме со децении во состојба на постојано одлагање на стварноста, а сонот ни е кошмарен, небаре сме дел од некоја губитнички дизајнирана Игра. Дали навистина сме доведени во ситуација да го направиме „од немајкаде“ најлошиот избор? Има ли излез од тој безизлез? Зошто воопшто ни се наметнува психологија на губитници?

Ајде да се поучиме од историјата. Секое време има свои „слепи агли“, свои „мртви точки“ (Амин Малуф 2016). Ако ја посматраме стварноста од такви агли, многу реални нешта ќе бидат невидливи! Време е да излеземе од зоната на колективното слепило правејќи мост меѓу минатото и иднината. Тоа можеме да го направиме со бескомпромисна наука и благородна визија. Нема потреба од опсесивна приврзаност за историјата, но исто така нема место за `гејмерски` политики.

Време е да се запрашаме дали, оние кои ја поставуваат историјата како услов за европска интеграција и користат дискурс на репресија по однос на нашето потекло и име, не прават обратна проекција? Дали зад таквиот репресивен дискурс стои хегемонистичка аспирација? Кому му пречи македонската историска приказна? Кому македонскиот суверенитет?

Вистината не го исклучува пријателството, ниту пријателството - вистината. Вистината е можеби кривка, но и во својата кривост, таа е моќна. Во актуелниот миг, токму отпорот против порекнувањата на македонскиот идентитет, е изворот на нашата моќ. Тој создава критична маса, ја буди колективната свест. Македонија е речит пример за тоа дека она што е предмет на негација станува доминанта на идентитетот. Не дека го упростува идентитетот, не дека го догматизира националното чувство, туку затоа што, ако е навистина суверен субјект, мора да се угледа на другите суверени субјекти и да го бара она што им следи според меѓународните конвенции на сите нации, па и на македонската.

Најдобра аргументација во прилог на Македонија и македонската кауза е науката, а најдобра заштита се конвенциите на ОН. Не треба да бидеме исклучок, оти исклучокот никогаш не го потврдил правилото, туку само го релативизирал. Оти слободата е живата мера на суверенитетот, но суверенитетот не е еднаш за секогаш даден, затоа треба да се негува, а пред сè да се практикува. И во општеството, и во науката. И да се знае, секое посегание по културната историја на еден народ навестува посегание по неговата територија и држава. Културната хегемонија е политичка. Така тврди историјата.

Скопје, 19 мај 2021